

PRÁVO OBCHODNÍCH KORPORACÍ

STANISLAVA ČERNÁ, IVANA ŠTENGLOVÁ,
IRENA PELIKÁNOVÁ A KOLEKTIV

Wolters Kluwer

Vzor citace: ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I. a kol.
Právo obchodních korporací. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 640.

© prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc., doc. JUDr. Ivana Štenglová,
prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc., JUDr. Petr Čech, LL.M., Ph.D.,
JUDr. Tomáš Dočkal, JUDr. Kateřina Eichlerová, Ph.D.,
JUDr. Tomáš Horáček, Ph.D., JUDr. Mgr. Vít Horáček, Ph.D.,
Mgr. Klára Hurychová, JUDr. Lucie Josková, LL.M., Ph.D.,
doc. JUDr. Petr Liška, Ph.D., LL.M., JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.,
JUDr. Robert Pelikán, Ph.D., JUDr. Milan Vrba, Ph.D., 2015

ISBN 978-80-7478-735-5 (váz.)

978-80-7478-736-2 (pdf)

Seznam autorů

prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

- III. Právní formy a další třídění obchodních korporací
- IV. Vytvoření obchodní korporace
- V. Účast v obchodní korporaci
- VII. Ochrana věřitelů obchodní korporace
- VIII. Účast obchodní korporace v podnikatelském seskupení

doc. JUDr. Ivana Štenglová

- XIV. Družstvo

prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc.

- I. Pojem a právní povaha obchodní korporace
- II. Právo obchodních korporací

JUDr. Petr Čech, LL.M., Ph.D.

- XVII. Právo kapitálového trhu. Obchodní korporace na kapitálovém trhu
- XVIII. Kolektivní investování. Obchodní korporace jako investiční fondy

JUDr. Tomáš Dočkal

- XVI. Unijní formy obchodních korporací

JUDr. Kateřina Eichlerová, Ph.D.

- XII. Společnost s ručením omezeným

JUDr. Tomáš Horáček, Ph.D.

- X. Veřejná obchodní společnost

JUDr. Mgr. Vít Horáček, Ph.D.

- XI. Komanditní společnost

Mgr. Klára Hurychová

- XVI. Unijní formy obchodních korporací

JUDr. Lucie Josková, LL.M., Ph.D.

- XIII. Akciová společnost

doc. JUDr. Petr Liška, Ph.D., LL.M.

- XV. Obchodní korporace se zvláštním právním režimem

JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.

- VI. Organizační struktura obchodní korporace

JUDr. Robert Pelikán, Ph.D.

- I. Pojem a právní povaha obchodní korporace
- II. Právo obchodních korporací
- IX. Zrušení a zánik obchodní korporace

JUDr. Milan Vrba, Ph.D.

- IV. Vytvoření obchodní korporace

Obsah

SEZNAM AUTORŮ	3
--------------------------------	---

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	13
---	----

KAPITOLA I. Pojem a právní povaha obchodní korporace	18
§ 1 Pojem právnické osoby	18
A. Právní subjektivita, její podstata a rozsah, svéprávnost. . .	18
B. Historický původ právnických osob obecně i v ekonomice	21
C. Právní formy sdružení v běhu času	22
D. Zárodky obchodních společností osobních i kapitálových	24
E. Historické kořeny družstev	25
F. Obchodní korporace a smlouva	27
G. Pojem právnické osoby v mimoprávní realitě	29
H. Právnická osoba – fikce nebo realita, způsobilost právnické osoby	33
I. Rozsah a obsah právní subjektivity právnických osob . .	40
§ 2 Korporace a societa.	42
A. Pojem korporace v našem právním vývoji.	42
B. Korporace v platném právu	44
C. Societa v našem právním vývoji.	46
D. Societa v našem platném právu	47
E. Kolísání mezi societou a korporací, variabilita právnických osob	48
§ 3 Obchodní korporace obecně a podle platného práva.	54
A. Obchodní korporace jako sdružení osob	54
B. Affectio societatis	57

C. Účel obchodní korporace	59
D. Předmět činnosti (podnikání) obchodní korporace	60
E. Provozování obchodního závodu	61
KAPITOLA II. Právo obchodních korporací	66
§ 1 Pojem a prameny	66
§ 2 Další zdroje pravidel zavazujících obchodní korporace	73
§ 3 Základní zásady práva obchodních korporací	74
§ 4 Cíle a funkce práva obchodních korporací.	81
KAPITOLA III. Právní formy a další třídění obchodních korporací	83
§ 1 Funkce právní úpravy obchodních korporací a princip nucené formy	83
§ 2 Obchodní korporace a smluvní svoboda	85
§ 3 Členění obchodních korporací	87
A. Obchodní společnosti a družstva	87
B. Kapitálové a osobní společnosti	91
C. České a nadnárodní obchodní korporace	95
§ 4 Kritéria volby právní formy obchodní korporace	96
KAPITOLA IV. Vytvoření obchodní korporace	99
§ 1 Příprava vytvoření obchodní korporace.	99
§ 2 Založení obchodní korporace	101
§ 3 Jednání před vznikem obchodní korporace	104
§ 4 Vznik obchodní korporace.	106
§ 5 Neplatnost obchodní korporace	108
§ 6 Vklady	111
A. Vkladová povinnost	111
B. Členění předmětů vkladů	113
C. Vlastnické právo k předmětu vkladu.	116
§ 7 Základní kapitál	118
A. Pojem základního kapitálu.	118
B. Funkce základního kapitálu	120
KAPITOLA V. Účast v obchodní korporaci.	124
§ 1 Podíl jako právní vztah	124
§ 2 Povinnosti člena obchodní korporace	131

§ 3	Práva člena obchodní korporace	135
§ 4	Ochrana člena obchodní korporace	137
§ 5	Podíl jako předmět vlastnictví	140
§ 6	Nakládání s podílem	142

KAPITOLA VI. Organizační struktura obchodní

	korporace	146
§ 1	Organizační struktura obecně	146
§ 2	Orgány obchodní korporace	148
§ 3	Třídění orgánů obchodní korporace	150
§ 4	Působnost orgánů obchodní korporace	154
§ 5	Podmínky členství v orgánu obchodní korporace	160
§ 6	Vznik členství v orgánu obchodní korporace	165
§ 7	Zánik členství v orgánu obchodní korporace	168
§ 8	Odměňování členů volených orgánů obchodních korporací	170
§ 9	Povinnost péče řádného hospodáře	171
§ 10	Právní důsledky porušení povinností člena voleného orgánu obchodní korporace	176

KAPITOLA VII. Ochrana věřitelů obchodní korporace . 180

§ 1	Věřitelé obchodní korporace	180
§ 2	Ochrana věřitelů obchodní korporace v občanském zákoníku	182
§ 3	Ochrana věřitelů právem obchodních korporací	184
§ 4	Společné nástroje ochrany věřitelů obchodní korporace . . .	186
§ 5	Ochrana věřitelů osobních společností	190
§ 6	Ochrana věřitelů kapitálových společností a družstva v širším smyslu	192
§ 7	Ochrana věřitelů kapitálových společností a družstva v užším smyslu	196
§ 8	Ochrana věřitelů ultima ratio	198

KAPITOLA VIII. Účast obchodní korporace

	v podnikatelském seskupení	200
§ 1	Způsoby a důvody seskupování obchodních korporací . . .	200
§ 2	České a evropské právo podnikatelských seskupení a jeho funkce	203

§ 3	Ovládaná skupina	209
§ 4	Ovlivňování ovládané obchodní korporace	212
§ 5	Ochrana ovládané obchodní korporace, jejích členů a věřitelů	214
§ 6	Koncern	220
§ 7	Ochrana řízené obchodní korporace, jejích členů a věřitelů	225

KAPITOLA IX. Zrušení a zánik obchodní korporace 229

§ 1	Obecně	229
§ 2	Zrušení obchodní korporace	230
§ 3	Likvidace obchodní korporace	235
§ 4	Proces likvidace	238
§ 5	Zrušení obchodní korporace bez likvidace v důsledku insolvenčního řízení	246
§ 6	Přeměny	248

KAPITOLA X. Veřejná obchodní společnost 256

§ 1	Základní charakteristika veřejné obchodní společnosti	256
§ 2	Historie právní úpravy	258
§ 3	Právní povaha a hospodářský význam veřejné obchodní společnosti	260
§ 4	Založení a vznik veřejné obchodní společnosti	261
§ 5	Práva a povinnosti společníků	262
§ 6	Organizační struktura veřejné obchodní společnosti	268
§ 7	Členství ve veřejné obchodní společnosti	270
§ 8	Zrušení a zánik veřejné obchodní společnosti	272

KAPITOLA XI. Komanditní společnost 275

§ 1	Základní charakteristika komanditní společnosti	275
§ 2	Historie právní úpravy	275
§ 3	Právní povaha a hospodářský význam komanditní společnosti	276
§ 4	Založení a vznik komanditní společnosti	277
§ 5	Práva a povinnosti společníků	278
§ 6	Organizační struktura komanditní společnosti	280
§ 7	Členství v komanditní společnosti	281
§ 8	Zrušení a zánik komanditní společnosti	281

KAPITOLA XII. Společnost s ručením omezeným	284
§ 1 Základní charakteristika společnosti s ručením omezeným	284
§ 2 Historie právní úpravy	287
§ 3 Založení a vznik společnosti s ručením omezeným	293
§ 4 Podíl. Kmenový list	303
A. Podíl	303
B. Kmenový list	312
§ 5 Postavení společníka	314
A. Obecně k postavení společníka	314
B. Práva společníků	315
C. Povinnosti společníků	322
D. Klasifikace společníků a jejich zvláštní práva	327
E. Vznik a zánik účasti společníka	332
§ 6 Organizační struktura společnosti s ručením omezeným	336
A. Obecně k organizační struktuře společnosti s ručením omezeným	336
B. Valná hromada	336
C. Jednatelé	344
D. Dozorčí rada	348
E. Výbor pro audit a další orgány a komise	349
F. Postavení členů volených orgánů	350
§ 7 Změny základního kapitálu	356
§ 8 Zrušení a zánik společnosti s ručením omezeným	360
KAPITOLA XIII. Akciová společnost	362
§ 1 Základní charakteristika akciové společnosti	362
§ 2 Historie právní úpravy	366
§ 3 Založení a vznik akciové společnosti	372
§ 4 Akcie	378
A. Obecně o akciích	378
B. Akcie jako část základního kapitálu	379
C. Akcie jako soubor práv a povinností akcionáře	382
D. Akcie jako cenný papír	382
E. Princip celistvosti akcie a samostatně převoditelná práva	386
F. Akcie a vznik společnosti, nabývání vlastních akcií	389
G. Další cenné papíry vydávané společností	391

§ 5	Postavení akcionáře	392
	A. Akcionář a akcionářská struktura	392
	B. Obecně k právům a povinnostem akcionářů, zásada rovného zacházení.	393
	C. Práva akcionářů	395
	D. Práva kvalifikovaných akcionářů	401
	E. Povinnosti akcionářů	402
	F. Zánik účasti akcionáře ve společnosti	404
§ 6	Organizační struktura akciové společnosti.	407
	A. Obecně k organizační struktuře akciové společnosti.	407
	B. Valná hromada	409
	C. Dualistický systém	418
	D. Monistický systém	427
	E. Výbor pro audit a další orgány	430
§ 7	Změny základního kapitálu	431
	A. Obecně ke změnám výše základního kapitálu	431
	B. Zvýšení základního kapitálu.	432
	C. Snížení základního kapitálu	435
§ 8	Zrušení a zánik akciové společnosti	437

KAPITOLA XIV. Družstvo 440

§ 1	Pojem a právní povaha družstva	440
§ 2	Historie právní úpravy.	441
§ 3	Založení a vznik družstva	443
	A. Příprava na založení družstva.	443
	B. Založení družstva	444
	C. Vznik družstva	446
	D. Informační deska a internetové stránky.	446
§ 4	Majetková účast člena v družstvu.	446
	A. Členský vklad.	446
	B. Další majetková účast	448
	C. Změny výše základního členského vkladu.	448
§ 5	Stanovy družstva.	450
§ 6	Družstevní podíl	451
§ 7	Nabývání a pozbývání členství v družstvu.	452
	A. Nabytí členství	452
	I. Originární nabytí členství	452
	II. Derivativní nabytí členství	454

B. Seznam členů	456
C. Zánik členství	457
§ 8 Práva a povinnosti členů družstva	461
A. Nemajetková práva člena	461
B. Majetková práva člena	462
C. Povinnosti člena družstva	465
§ 9 Organizační struktura družstva	466
A. Obecná úprava orgánů družstva	466
B. Členská schůze	467
C. Dílčí členské schůze	474
D. Shromáždění delegátů	475
E. Představenstvo	483
F. Kontrolní komise	486
G. Výbor pro audit	489
§ 10 Malé družstvo	490
§ 11 Bytové družstvo	490
§ 12 Sociální družstvo	499
§ 13 Zrušení a zánik družstva	502

KAPITOLA XV. Obchodní korporace se zvláštním právním režimem

§ 1 Společné znaky obchodních korporací se zvláštním právním režimem	503
§ 2 Banky (spořitelny)	506
§ 3 Stavební spořitelny	511
§ 4 Spořitelní a úvěrní družstva (družstevní záložny)	512
§ 5 Pojišťovny	518

KAPITOLA XVI. Unijní formy obchodních korporací

§ 1 Unijní právo obchodních korporací	523
§ 2 Evropské hospodářské zájmové sdružení	530
A. Základní charakteristika evropského hospodářského zájmového sdružení	530
B. Založení a vznik evropského hospodářského zájmového sdružení	534
C. Organizační struktura evropského hospodářského zájmového sdružení	534

D. Zrušení a zánik evropského hospodářského zájmového sdružení	538
§ 3 Evropská společnost	538
A. Základní charakteristika evropské společnosti	538
B. Založení a vznik evropské společnosti	542
C. Účast zaměstnanců na řízení evropské společnosti	547
D. Organizační struktura evropské společnosti	550
E. Zrušení a zánik evropské společnosti	555
§ 4 Evropská družstevní společnost	556
A. Základní charakteristika evropské družstevní společnosti	556
B. Založení a vznik evropské družstevní společnosti	559
C. Účast zaměstnanců na řízení evropské družstevní společnosti	563
D. Organizační struktura evropské družstevní společnosti	564
E. Zrušení a zánik evropské družstevní společnosti	567

KAPITOLA XVII. Právo kapitálového trhu. Obchodní

korporace na kapitálovém trhu

§ 1 Kapitálový trh, jeho nástroje a účastníci	569
§ 2 Právo kapitálového trhu	574
§ 3 Veřejná nabídka investičních cenných papírů	579
§ 4 Přijetí (účastnických) cenných papírů k obchodování na regulovaném trhu	584

KAPITOLA XVIII. Kolektivní investování. Obchodní

korporace jako investiční fondy

§ 1 Kolektivní investování, jeho právní úprava, nástroje a účastníci	591
§ 2 Zvláštní (pod)formy obchodních korporací jako investiční fondy	601
A. Akciová společnost s proměnným základním kapitálem	601
B. Komanditní společnost na investiční listy	604

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	608
--	------------

Seznam použitých zkratk

o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
o. z. o.	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
obč. zák.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
ř. z.	říšský zákoník
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
tr. zákon	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
tr. zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zák. č. 141/1951 Sb.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (střední)
zák. č. 40/1964 Sb.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
z. i. s. i. f.	zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech
z. o. h. s.	zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže
z. o. k.	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
z. p. k. t.	zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu

zák. o auditorech	zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů
zák. o bankách	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
zák. o EHVS	zákon č. 360/2004 Sb., o evropském hospodářském zájmovém sdružení
zák. o investičních společnostech a investičních fondech	zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech
zák. o nabídkách převzetí	zákon č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí a o změně některých dalších zákonů
zák. o pojišťovnictví	zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví
zák. o přeměnách	zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev
zák. o SCE	zákon č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti
zák. o SE	zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti
zák. o veř. rejstřících	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob
živnostenský zákon	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

SMĚRNICE

První směrnice	První směrnice Rady 68/151/EHS ze dne 9. března 1968 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření
-----------------------	---

Druhá směrnice	Druhá směrnice Rady 77/91/EHS ze dne 13. prosince 1976 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření
Třetí směrnice	Třetí směrnice Rady 78/855/EHS ze dne 9. října 1978, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy, o fúzích akciových společností
Čtvrtá směrnice	Čtvrtá směrnice Rady 78/660/EHS ze dne 25. července 1978, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy, o ročních účetních závěrkách některých forem společností
Šestá směrnice	Šestá směrnice Rady 82/891/EHS ze dne 17. prosince 1982, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy, o rozdělení akciových společností
Sedmá směrnice	Sedmá směrnice Rady 83/349/EHS ze dne 13. června 1983, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy, o konsolidovaných účetních závěrkách
Desátá směrnice	Desátá směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/56/ES ze dne 26. října 2005 o přeshraničních fúzích kapitálových společností
Jedenáctá směrnice	Jedenáctá směrnice Rady 89/666/EHS ze dne 21. prosince 1989 o zveřejňování poboček vytvořených v členském státě některými formami společností řídicích se právem jiného členského státu

Dvanáctá směrnice	Dvanáctá směrnice Rady 89/667/EHS ze dne 21. prosince 1989 v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem
Třináctá směrnice	Třináctá směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/25/ES ze dne 21. dubna 2004 o nabídkách převzetí
směrnice 2006/43/ES	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/43/ES ze dne 17. května 2006 o povinném auditu ročních a konsolidovaných účetních závěrek, o změně směrnice Rady 78/660/EHS a 83/349/EHS a o zrušení směrnice Rady 84/253/EHS
směrnice MiFID 1	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES ze dne 21. dubna 2004 o trzích finančních nástrojů, ve znění pozdějších změn
směrnice MiFID 2	Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů
SKIPCP	směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/65/ES ze dne 13. července 2009 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů (UCITS IV)
AIFMD	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/61/EU ze dne 8. června 2011 o správcích alternativních investičních fondů a o změně směrnic 2003/41/ES a 2009/65/ES a nařízení (ES) č. 1060/2009 a (EU) č. 1095/2010

ZKRATKY

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČNB	Česká národní banka
EEIG	European Economic Interest Grouping
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHZS	Evropské hospodářské zájmové sdružení
ESD	Soudní dvůr Evropské unie
EU	Evropská unie
EWIV	Europäische wirtschaftliche Interessenvereinigung
GEIE	Groupement européen d'intérêt économique
kom. spol. na invest. listy; k. s. i. l.	komanditní společnost na investiční listy
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SAS	société par actions simplifiée
SCE	Evropská družstevní společnost
SE	Evropská společnost
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SICAV	Société d'investissement à capital variable
veř. obch. spol. a v. o. s.	veřejná obchodní společnost
z. a n.	sbírka zákonů a nařízení

Pojem a právní povaha obchodní korporace

§ 1 Pojem právnické osoby

A. Právní subjektivita, její podstata a rozsah, svéprávnost

K plnému pochopení pojmu obchodní korporace v našem právu potřebujeme nezbytně nabýt dostatečnou představu o pojmech obecnějších, zejména o pojmu právnické osoby. Ani do toho však nelze proniknout bez znalosti ještě obecnějších kategorií, jimiž je zejména právní subjektivita a svéprávnost. Tyto složité pojmové struktury nalezneme v každém právním řádu, vždy však s určitými zvláštnostmi a odchylkami. Také odborná literatura jim věnuje různou pozornost a velmi často jsou považovány za cosi samozřejmého, přítomného implicitně bez zvláštních výkladů. Ve skutečnosti je tu však přemíra mimořádně složitých a nejasných otázek, které je nutno alespoň s jistotou mírou přesnosti zodpovědět a vyjasnit. **Právnickou osobou** je pravidelně **společenský útvar (entita) nadaný právní subjektivitou** (právní osobností).

Právní subjektivitou rozumíme v nejobecnější rovině **právem přiznanou schopnost mít subjektivní práva a povinnosti**. Právní subjektivitu musí určité konkrétní jednotce, ať jí je osoba přirozená nebo jakýkoli organizační útvar (entita), přiznat právo. V tomto směru není mezi jednotlivými druhy subjektů žádný rozdíl. Právním subjektem je tedy – řečeno terminologií normativní školy, která před druhou světovou válkou výrazně ovlivnila české právní myšlení – *pouhý bod přičitatelnosti* subjektivních práv a povinností. Z tohoto formálně logického pohledu, který však dává velmi dobrou představu, oč se jedná,

Pojem
právní
subjektivity

nemá rozlišování mezi „reálnými“ a „fiktivními“ subjekty žádný smysl. Právní subjektivita může být úplná nebo částečná, generální či speciální, jak bude níže vyloženo.

S právní subjektivitou je spojena také **svéprávnost** jako způsobilost vlastními právními jednáními na sebe subjektivní práva a povinnosti brát. Způsobilost být subjektem práv a povinností je ztotožňována s právní subjektivitou, zatímco způsobilost vlastními právními úkony na sebe právní povinnosti brát je na právní subjektivitu vázána, ale je jakýmsi jejím dalším rozměrem, přesahem, který vyjadřuje nezbytný **předpoklad pro aktivní výkon právní subjektivity**. Subjekt nendávaný svéprávností má jenom omezenou možnost využívat své právní subjektivity. Z tohoto hlediska lze právní subjektivitu chápat jako pasivní složku právní osobnosti, zatímco svéprávnost je její složkou aktivní.

Spojení je takové, že svéprávnost může mít jenom jednotka mimoprávního světa, která je právním subjektem. U fyzické osoby je pojem svéprávnosti obecně znám, méně znám však je v případě osob právnických.

Každý právní subjekt nemusí mít svéprávnost v plném rozsahu. U fyzických osob je to běžný případ (nezletilec). Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zcela odepřel právnickým osobám svéprávnost. Tyto osoby proto nemohou napříště samostatně jednat, ale musejí být zastoupeny. Konstrukce např. představenstva jako zástupce právnické osoby je ovšem logicky vadná, protože představenstvo nemá právní subjektivitu, není právnickou osobou, a tudíž ani nemůže být zástupcem. Občanský zákoník se pokouší problém vyřešit tím, že v § 151 odst. 1 říká, že je stanoveno, „jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli“. Přijetí takové konstrukce však ve skutečnosti popírá existenci kolegiálních jednatelelských orgánů.

Od svéprávnosti je třeba rozlišovat **deliktní způsobilost** jako další významnou složku právní osobnosti. Právní subjekt totiž může, je-li svéprávný, nejenom svým volným projevem na sebe brát povinnosti a získávat subjektivní práva, ale může také svým protiprávním jednáním vyvolat **vznik právní odpovědnosti**, ať už se jedná o odpovědnost **civilní, trestní nebo administrativní**, v mezích své deliktní způsobilosti. Na tuto složku právní osobnosti je nutno nezapomínat při snaze o koherentní úpravu právní osobnosti v právním řádu. Je proto problematické, aby v jednom odvětví odpovědnostního práva byla

Svéprávnost

Deliktní způsobilost

deliktní způsobilost uznána a v jiném odepřena. Deliktní způsobilost úzce souvisí se svéprávností.

V pozitivním právu se setkáváme s různými řešeními právní subjektivity včetně určitých omezení, kdy entita nemůže vstupovat do všech právních vztahů nebo kdy sice má plnou právní subjektivitu, ale postrádá zcela nebo částečně svéprávnost. **Odstupňování rozsahu právní subjektivity** je tak jevem, který se v právu poměrně běžně vyskytuje. Podobně i způsobilost nést odpovědnost není řešena jednotně.

Právníckou osobou je **nejčastěji kolektivní subjekt sestávající z osobního a věcného substrátu**, který má z práva plynoucí atributy vázané na právní osobnost. Zejména tím rozumíme způsobilost vlastnit a být zavázán ze svých právních i protiprávních jednání. Od těchto atributů daných právem musíme odlišovat vlastnosti faktické, které jsou někdy doktrínou identifikovány jako faktické předpoklady pro to, aby právo určité entitě právní subjektivitu přiznalo. Právníckou osobou mohou být i entity jiné povahy, jako je např. určitý majetkový soubor (nadace, nadační fond) nebo nejrůznější entity veřejnoprávní povahy.

Právnícká osoba je dobrým příkladem toho, že v právu dochází někdy ke stanovení pravidel, která odporují pravidlům formální logiky, a přesto jsou právními pravidly. Jsou to situace, kdy oportunismus převáží nad požadavky formální logiky, ale někdy se jedná i o pouhé nedomyšlenosti a nedokonalosti v zákonodárství nebo soudní praxi. Tak např. konstrukce pojmu podnik v právu EU, který podle zákonodárných textů i navazující judikatury je sice „odpovědným“ za protisoutěžní jednání, avšak současně není právním subjektem, není právníckou osobou, přestože může být tvořen několika společnostmi nebo jinými subjekty, je takovým porušením pravidel formální logiky. Bodem přičitatelnosti je určena entita, která v ekonomické rovině nepochybně existuje a má určitou míru ucelenosti i stability, ale současně má odepřenu právní subjektivitu. Důsledky takových porušení pravidel formální logiky jsou však v řetězení se dalších logických protimluvů. Tak např. v uvedeném případě, kdy odpovědným je sice podnik, ale pokuty jsou Komisí ukládány jenom společnostem, které jsou složkami podniku, se ukazuje, že podnik právně odpovědný být nemůže. Podnik jako takový není ani útvarem, který by fakticky byl schopen být subjektem odpovědnosti, protože např. nemá žádný majetek, žádné orgány, nejedná jako celek.

**Formální
logika
a právní
konstrukce**

Určitá míra koordinace společností ve skupině nemůže být zaměřována s fungováním právnické osoby jako uceleného organismu.

Tento příklad může ilustrovat nezbytnost úsilí o respektování zákonů formální logiky a rovněž o respektování přirozených vlastností právní a mimoprávní reality.

Vraťme se však k výkladu, který má objasnit základy práva obchodních korporací.

B. Historický původ právnických osob obecně i v ekonomice

Historický původ obchodních společností (na rozdíl od družstev, která se objevují až poměrně nedávno) je stejně starý jako potřeba sdružování se lidí k provozování obchodů. Lidé zjistili poměrně velmi brzy, že jednotlivec má příliš omezené možnosti při své účasti na trhu. Spojení kapitálu a lidského důmyslu více jednotlivců násobí možnosti rozvoje podnikání a dává velkou konkurenční výhodu oproti izolovanému jedinci. Skupina podnikajících také zvyšuje důvěryhodnost závodu a dává záruky třetím osobám.

Spojování sil jednotlivců má tak hluboké kořeny, že je můžeme považovat za biologicko-ekonomickou vlastnost lidského druhu. Tržní hospodářství vyvolalo nezbytnost rozvoje sdružovacích forem. Současně však spojením více jedinců vznikalo nebezpečí podvodů, osobnostních střetů a konfliktů, které ohrožují nejen závod, ale také jeho věřitele a zákazníky. Tato reálná situace, rovněž konečkonců podmíněná obecnými lidskými vlastnostmi, tedy ekonomická potřeba sdružování, vykupovaná rizikem nepoctivého jednání a osobních konfliktů, společně se schopností využít univerzálního instrumentu smlouvy, který je neméně hluboce zakotven v lidské přirozenosti, v lidské schopnosti kooperace, nabývá postupně určitějších a současně mnohotvárných forem. Smlouva je nejenom nástrojem organizace vztahů, ale také nástrojem ochrany jejich účastníků.

Ve vývoji lidské civilizace můžeme po tisíciletí pozorovat **dva klíčové fenomény**, které jsou na jedné straně **protikladné**, na druhé straně **doplňkové** – kooperaci, jejímž nástrojem je smlouva, a konkurenci spočívající v soupeření. Když kooperace přesáhne určitou mez, může vyloučit konkurenci, popř. ji přinejmenším zkreslí, což vede

Tržní hospodářství vyžaduje sdružování

Kooperace a konkurence

k vyloučení konkurentů, kteří by při nezkreslené konkurenci mohli být plně úspěšní a možná úspěšnější. Konkurence na druhé straně snižuje vůli ke kooperaci. Napětí mezi kooperací a konkurencí vedlo již ve středověku ke snaze o záměrné ovlivnění (cechy) a v dnešní době ústí v opatření chránící konkurenci.

To vše platí v postupně se stabilizujícím právním prostředí, které znamená posun od jenom živočišných vztahů ke vztahům společenským a stále civilizovanějším a kultivovanějším. **Rozvoj práva stabilizuje formy lidské spolupráce** pomocí obecných pravidel postupně stále přesněji artikulovaných a přináší ochranu uznaným formám lidských vztahů. Právo **nahrazuje svémoc**, živelné násilí a odplatu, i když i v něm jsou určité prvky násilí a odplaty zachovány. Jsou však **monopolizovány státem**.

Funkce sdružování za účelem rozdělení rizik podnikání se stala jeho motivem až mnohem později.

Při zkoumání původu právnických osob a zejména právnických osob ekonomického charakteru je proto nutno neomezit se jenom na právní vědu, ale vidět i všechny sociologické, ekonomické, psychologické a rovněž historické souvislosti. Složitější sdružovací formy byly založeny na dvou možných zdrojích – na smlouvě, anebo na legální moci (autoritě). Od ilegálních sdružovacích forem zde abstrahujeme.

C. Právní formy sdružení v běhu času

Právo provází vývoj lidské civilizace od velmi raných fází. Stává se způsobem uspořádání lidských vztahů v závislosti na tom, jak se tyto vztahy stávají složitějšími a lidská společnost početnější. Jak bylo řečeno, vznik práva je nutný k tomu, aby lidské konflikty nebyly řešeny jenom svémocným násilím, ale rafinovanějším způsobem za pomoci monopolizace násilí a jeho podřízení pravidlům ve vyčleněné specializované mocenské struktuře, již nazýváme státem. V souladu s tím postupně nabývají určitých stabilně předurčených forem i lidská sdružení, jež moderní věda později nazve právními osobami. Zdaleka ne všechna uskupení nabudou této kvality, některá se však vyvinou v entity, jež budou stále výrazněji přibližovány právnímu postavení přirozených osob.

Sdružovací formy vznikaly živelně tak, jak je společenský život potřeboval. Jejich vznik nebyl zpravidla příliš závislý na momentálním

Sdružování jako sociální fenomén a právní formy sdružování

mocenském systému, protože ani autokratické formy vlády zpravidla do ekonomiky přímo nezasahovaly. Vztah mezi mocí a ekonomikou se dlouhá staletí omezoval především na vybírání daní a dispozice pozemkovým majetkem. Až moderní akciové společnosti byly se státem úže spjaty, což je dáno jejich velikostí a silou a rovněž novou situací spjatou zejména se zámořskými objevy, které proměnily celou lidskou společnost a drastickým způsobem ji posunuly od středověku k novověku.

V prvopočátečních stádiích vývoje lidské kultury byl nepochybně mocenský a ekonomický prvek promísen. Nejprve byly zakládány společnosti na rodinné (příbuzenské) bázi. Tato společenství byla trvalá, pevná, monokraticky řízená, jejich součástí byl veškerý majetek účastníků a samozřejmě o nějakém omezení ručení v nám známém smyslu nemohlo být ani řeči.¹

Jiným základem sdružování, které sloužilo i ekonomickým cílům, byly církevní entity. Ještě další základ sdružování vyrůstal z přirozené dělby práce. R. Szramkiewicz zmiňuje jako jednu z prvních sdružovacích forem komanditní společnost mezi podnikatelem a jeho pomocníkem.² Tyto první formy citovaný autor umisťuje již do babylonského státu. V těchto uskupeních můžeme spatřovat zárodky právnických osob, které sice nebyly zachycovány doktrinálně a velmi málo legislativně, ale přece vznikaly, fungovaly, byly postupně stabilizovány do konkrétní podoby, až dospěly do moderního vývojového stadia, kdy je zachytilo zákonodárství.

Bylo by omylem domnívat se, že starším historickým obdobím byla právníká osoba neznámá. Není důležité, zda byl užíván tento termín, zda byla doktrinálně zkoumána nebo popsána. Důležité je, že v životní praxi se takové útvary dávno vyskytovaly a bylo s nimi zacházeno jako s osobami.

Jestliže např. polnosti vlastnil ve středověku klášter, nedomníval se ani poslední vesničan, že by klášter neměl osobnost a že vlastníky polností a budov jsou představení nebo mniši jako jednotlivci. Bylo přece naprosto samozřejmé, že po smrti převora nastoupil převor nový, také mniši umírali a přicházeli noví, aniž se na vlastnictví majetku něco změnilo. Sama církev koneckonců byla jasně vnímána jako samostatná entita. Středověkému myšlení bylo blízké inkorporovat osobnost do

**Nejstarší
formy
právníc-
kých osob**

¹ Szramkiewicz, H. *Histoire du droit des affaires*. Paříž: Montchrestien, 1989. Str. 21.

² Szramkiewicz, op. cit., s. 26.

určitých symbolů (kostel, klášter, řád, církev) a nijak je nesměšovat s konkrétními fyzickými osobami, jež byly chápány jenom jako dočasní a zaměnitelní představitelé těchto abstraktních útvarů. Je proto zřejmé, že pojem právní osoby je ve skutečnosti historicky velmi starý. Nové je jenom jeho doktrinální zachycení, popsání, zkoumání.

D. Zárodky obchodních společností osobních i kapitálových

Rodinné společnosti se rozvinuly ve společnosti osobní, společnosti kapitálové jsou modernější, i když se zdá, že investičně náročné podnikání je povolalo k životu poměrně velmi rychle. O osobních společnostech bude blíže pojednáno zejména v souvislosti se societou. Naopak kapitálové společnosti souvisí s rozvojem korporací. Je také zřejmé, že **kapitálové společnosti** vznikaly paralelně v různých státech a v různých podobách (např. za první anonymní společnost na světě je považována toulouská společnost mlýnů Bazacle – 12. stol.). Od roku 1600 vznikají indické společnosti – východo a západoindické společnosti britská, nizozemská, francouzská, portugalská, švédská, dánská a skotská. Tyto společnosti vznikají na základě individuálního (veřejno-právního) rozhodnutí (charty) krále (Anglie, Dánsko, Skotsko, Francie) nebo generálních stavů (Nizozemí). Objevuje se termín „comptoir“ užívaný pro společnosti provozující obchod s koloniemi. Zámořské objevy a kolonizace byly, jak vidět, rozhodujícími motivy v rozvoji těchto velkých sdružovacích forem. Důvody jsou evidentní: nezbytnost soustředit velký kapitál pro náročné akce, na něž žádný jednotlivec nemohl stačit, a současně výrazný státní zájem na proniknutí a udržení nových území. Uvnitř těchto společností se však rozvíjejí i hierarchie a prvky mocenského uspořádání, které nemají daleko ke státním strukturám. Institucionální prvek je velmi silný.

Společnosti s ručením omezeným jsou sice považovány za nejmodernější formu obchodních korporací, která má zcela jasně identifikovaný počátek v německém zákoně (z roku 1892). Ten dokonce dodnes neztratil účinnost. Byl následován rakouskou úpravou (zákon č. 58/1906 ř. z.) a potom i dalšími evropskými kontinentálními státy. Ve skutečnosti byly **pokusy** o vytváření společností s omezeným a rozděleným rizikem společníků, které by nepodléhaly náročným formálním

Nejstarší
formy
obchod-
ních
společností

Společnost
s ručením
omezeným